ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎՆԱՆՆԵԱՆ-ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—

Կիրակի, յունիսի 1-ին, կատարվեցաւ Մարիամեան-Յովնաննեան օրիորդաց ուսումնարանի տարեդարձը. ժամը տասին սկսվեցաւ ս. պատարագը Կուսանաց եկեղեցում, որից յետոյ կատարվեցաւ հանգուցեալ տիկին Յովնաննեանցի և նրա հանգուցեալ զաւակների հոգեհանգիստը: Ս. պատարագը աւարտելուց յետոյ եկեղեցական դասը ժողովրդի և ուսումնարանի աշակերտուհիների և ուսուցիչների հետ միասին գնացին ուսումնարան, որի դահլիճում կարդացվեցաւ ուսումնարանի տնտեսական և ուսումնական հաշիւը և եղաւ պարգևաբաշխութիւնը: Դահլիճը զարդարված էր Թագաւոր Կայսեր, հանգուցեալ Կայսրուհու, Վեհափառ Կաթողիկոսի, հանգուցեալ Գաբրիէլ արքեպիսկոպոսի, Յ. Յովնաննեանցի և նրա հանգուցեալ կողակցի պատկերներով. դահլիճի հարաւային սենեակում մէկ երկայն սեղանի վրա շարված էին աշակերտուհիների ձեռագործները, իսկ միւս սենեակում շարված էին աչք հրապուրող զանազան խմիչքներ և քաղցրաւենիք թէ հիւրերի և թէ աշակերտուհիների համար: (Եթէ ուսումնարանը իսկապէս կարօտութիւն ունէր վիճակախաղի մէջ, մենք չենք հասկանում այս շռայլութեան նշանակութիւնը):

Հանդէսը սկսվեցաւ ուսումնարանի կրօնուսոյց Հայր Արսէն Բագրատունու ճառով, որը սև գոյներով նկարագրելով (չը նայելով որ այնպէս սև չէր) երեք տարի առաջ մեր աղքատ օրիորդների կրթութեան դրութիւնը, յայտնում էր այն միտքը, որ Մարիամեան-Յովնաննեան ուսումնարանի բացվելով, միջոց տրվեց հարիւրաւոր աղքատ օրիորդներին կրթութիւն, լուսաւորութիւն ստանալ և լաւ մայրեր դառնալ: Ապա խօսելով ուսումնարանի հոգաբարձուների մասին, Հայր Արսէնը շնորհակալութեամբ յիշում էր նրանց եռանդը և գործունէութիւնը, աւելացնելով հանգուցեալ Գաբրիէլ արքեպիսկոպոսի և Կուսանաց վանքի մի քանի կոյսերի ունեցած խնամքը այդ ուսումնարանի վրա: Տէր-Հօր ճառից յետոյ և առհասարակ ամեն ճառախօսութիւնից յետոյ աշակերտուհիները երգում էին ազգային երգեր:

Երգից յետոյ, խօսեց ուսումնարանի տեսուչ պ. Ջիզիլեանցը, որը համառօտ կերպով ներկայացնելով ուսումնարանի տնտեսական և ուսումնական դրութիւնը, (նրա ճառից իմացվեցաւ, որ ուսումնարանը ունի վեց դասատուններ՝ երեք պատրաստականներ, առաջին, երկրորդ և երրորդ դասատուն մօտ 160 աշակերտուհիներով. այդքան աշակերտուհիների մօտ 3/4 Յովնաննեան սանուհիներ են, իսկ 1/4-ը թօշակաւոր աշակերտուհիներ:) յայտնեց, որ միւս ուսումնական տարին կը բացվի չորրորդ դասատուն ևս, ուր ուրիշ առարկաների թւում հաշւապահութիւն ևս դաս կը տրվի: Խօսելով ուսումնարանի ուսումնական դրութեան մասին, ուսումնարանի տեսուչ պ. Ջիզիլեանցը այնպիսի պայծառ գոյներով նկարագրեց ուսումնարանի ուսուցիչների և իր գործունէութիւնը և աշակերտուհիների առաջադիմութիւնը, որ, կարծես, աշխարհիս երեսին միակ օրինակելի, զուրկ ամեն պակասութիւններից ուսումնարանը լինէր Յովնաննեան-Մարիամեան դպրոցը: Մի այդպիսի ինքնագովութիւն մենք մեր կեանքում առաջին անգամ ենք լսում մի տեսչի բերանից: Պ. տեսուչը վերջացնելով իր հաշիւը, սկսեց պարգևներ բաժանել առաջադէմ աշակերտուհիներին. պարգևները զանազան պատկերազարդ մանկական գրքեր և աւետարաններ էին: Միայն աշակերտուհիներից մէկը Յակոբեան ազգանունով, որ ուսումնարանի ամենաառաջադէմ աշակերտուհին է, կարմիր ժապաւէնով մէկ պսակ ստացաւ: Այդ մի և նոյն աշակերտուհին անգիր մէկ ճառ կարդաց, որ բոլորի վրա լաւ տպաւորութիւն գործեց: Ապա սկսվեցաւ ձեռագործների վիճակախաղը և դրանով վերջացաւ հանդէսը:

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

—

Մայիսի 6-ին

Ալէքսանդրապօլի հայ թատերասիրաց խումբը մասնակցութեամբ մեծապատիւ պարոնայց Եզլիկեանցի, Թոխաթելեանցի և Աշխարումեանցի (երիտասարդ հայ օֆիցերներ են) ներկայացրեց «Պէպօ» պիեսան յօգուտ Վանայ սովելոց, գլխաւորապէս յիշեալ պարոնների գովելի առաջարկութեամբ.

Ներկայացման առթիւ արդիւնք գոյացաւ ընդամենը 333 րուբլի 10 կ., որի համառօտ հաշիւը ուղարկելով այսու, խնդրեմ բարեհաճէք զետեղել „Մշակ" ի յառաջիկայ թերթերում.

Մուտք. Տոմսակների վաճառումից 276 ր. 50 կ., պ. Աղաբէգ Յովհանջանեանցից նուէր 85 ր., Ալէքսանդրապօլի բերդի պ. կոմէնդանտից 5 ր., Ալէքսանդրապօլի պ. գաւառապետից 5 ր., Գընդապետ Միչչէնկօյից 5 ր., Մի քրիստոնեայ պարոնից 25 ր. Ընդամենը 401 ր. 50 կ.

Ծախս. Ցեխնիկ զինուորներին կրկնութեանց և ներկայացման համար 13 ր., նուածուներին 28 ր., կլուբի լուսաւորութեան և ուրիշ կարևոր ծախսեր (տնտեսները զգալի զիջումն արին) 13 ր., մանրածախս 5 ր. 40 կ., կլուբի ծառաներին 5 ր., երկու այլ ծառայող անձանց 4 ր. Ընդամենը 68 ր. 40 կ.

Բոլոր աֆիշները տպագրելու համար պ. Գէորգ Սանոյեանցը միայն մի հատ 1 ր. 50 կ. արժողութեամբ տոմսակով բաւականացաւ.

Հանելով ծախսը մուտքից կը մնայ զուտ արդիւնք երեք հարիւր երեսուն երեք րուբլի տասն կօպէկ, (333 ր. 10 կ.,) որ գումարը այսու ուղարկելով ձեզ, խնդրեմ բարեհաճէք հասցնել ըստ պատկանելոյն.

Աւելացնում եմ այդ գումարի վրա տասն րուբլի, որ նուիրում է նոյնպէս յօգուտ Վանայ սովելոց տ. Հեղինէ Յովհանջանեանցը, նոյնպէս և 24 կօպէկ պ. Մարտիրոս Գրիգորեանցից, որ նոյնպէս յօգուտ սովելոց ձեզ ուղարկած փողի մնացորդն է. Ընդամենը կը ստանաք 343 րուբլի 34 կօպ., ճանապարհի ծախսը ինձ վրա հաշուելով.

Աբիսողոմ Յովհաննէսեանց

ՆԱՄԱԿ ՊՈՒԼԱՆԿԻՑ

—

2 Ապրիլ

Ասկից յառաջ, այն է Թրքերու կրօնամոլութեան դարը, Տաճկաստանի Թրքերու համար մի սովորական վաճառ կար. երբ քրիստոնէի մը հետ վէճի կամ դատի մտնելով, դատը կորուսնէին, և կամ քրիստոնէին իրաւունքը փափրանալու մերձենար, իսկոյն կըսէին. «Էլհիմտ սէօյտիւ» (կրօնս հայհոյեց) և այս անիրաւ զրպարտութիւնը երբեք չէր վրիպէր զանոնք իրենց նպատակին հասցնելու, և մեծ կարևորութիւն կտրուէր այս խօսքին, մանաւանդ մոլեռանդ դատաւորներու յատեան, որուն հետևանքն, ինչպէս յայտնի է, միշտ քրիստոնէից իրաւանց ոտնակոխ ըլլալն էր. Գալով հիմա, Թուրքեր նոր զրպարտութիւն մ՚ալ գտան և գործադրութիւնն ալ սկսան. Ի՞նչ է այս զրպարտութիւնը.—ապստամբութիւն, և կարծես վեհաժողովի (հայոց համար) տրամադրութեան արդիւնքն է, քանզի գրեթէ նոյն ժամանակէ վերջ սկսաւ ծագումն առնուլ սա. ինչպէս շատ անգամ փորձը ցուց, ուր որ տեսնուեցաւ քրիստոնէի մը իր կրօնը, ազգութիւնը և իրաւունքը պաշտպանելը, հակառակ հին և արմատացեալ սովորութեանց, իսկոյն ապստամբ համարեցին զանոնք, վասն զի Թրքերու ջղերուն կը դպչի քրիստոնէից իրաւունք պահանջելը, և իսկոյն կաղաղակեն. «ապստամբեցան».

Ըսածիս օրինակը շատ է, բայց հոս անոնցմէ մին յիշատակելն ալ աւելորդ չէ.

Մշոյ Պուլանըխի վիճակին գայմագամ հռչակաւոր Հասան պէյ Չէրքէզը, որ թէ իր և թէ իր արբանեկաց ձեռօք ամեն օրինազանցութիւն ի գործ կը դնէ ի վնաս հարստահարեալ հայ ժողովրդեան, անցեալ օր, այն է մարտի 13-ին, յիշեալին ժէնտէրմէները, որք նոյնպէս չէրքէզ են, կոփալ հայերէն կը սկսեն բռնի և խարազանի հարուածներով յարդ ժողվել այնպիսի ժամանակ մը, որ գիւղացիք իրենց անասնոց բաւական դարման չունենալով, սկսած էին թանգ գնով գնել, ձմրան երկարութեան պատճառաւ. Բայց անհոգ չէրքէզք ըստ հաճոյս կը կողոպտեն հայերը. Կարգը կուգայ գիւղին քահանային, կը մտնեն սորա տունը, յարդ կուզեն. Քահանան չունենալը յայտնելով, կը սկսի աղաչել, բայց չէրքէզք կը պնդեն թէ պիտի տայ, ապա թէ ոչ կը պատժուի. Այս միջոցին քահանան խոյս տալով կերթայ տեղոյն փոխ. առաջնորդին իր ցաւը գանգատելու. Առաջնորդը մարդ մը ղրկելով, կը խնդրէ չէրքէզներէն, որ քահանային խնայեն, և քահանան քովը կը թողու. Բայց չէրքէզները լուր կը տան գայմագամին թէ քահանայ մը անհնազանդ գտնուած էր նրա հրամանին, որուն համար բարկանալով գայմագամը անձամբ կը գայ անդ, և իմանալով որ քահանան ուր է, կը դիմէ հոն. Գեր. Առաջնորդը դիմաւորելով նորան, կը խնդրէ խնայել քահանային. Բայց սա կը սկսի գայրանալ և հետևեալ խօսքերը կուղղէ ս. առաջնորդին, «պէ հէրիֆ սէն սուս օլ, պէն սէնին սաքալընը թրաշ իտէրիմ.» (Ա՛յ մարդ, դու ապստամբ ես, ես քո մօրուքը կտրել կը տամ.) Այս ըսելով կը յարձակի, ուր գտնուող քանի մ՚անձինք հազիւ կը կարողանան մեղմացնել զայն, յետոյ շատ մը սպառնալիքէ և հայհոյանքէ զկնի կը մեկնի. Ս. Առաջնորդը վախնալով, որ վայրենին դաւ մը կը նիւթէ իրեն, ապահովութեան համար գիշերը առաջնորդարանին երդիքը երկու մարդ կը դնէ. Չէրքէզները գիշերուն ժամը երկուքին տեսնելով զայս, լուր կը տան գայմագա-

---

գրքերի հրատարակութեամբ, որ այնպիսի մի լեզուով գրած բնագիր էր տուել օրիորդին թարգմանելու. Այսուհետև, գոնէ կազմակերպված «Ընկերութիւնը» մի և նոյն սխալը չը գործի և պատուէրներ տալու ժամանակ թարգմանութիւնների համար աչքի առաջ ունենայ բնագրի լեզուն, որ թարգմանողները չը չարչարվեն.

3) Միթէ այդքան էլ չէք իմանում, պ. Նազարեանց, որ գործածելով մի որ և իցէ գաղափար յայտնելու համար զանազան, բայց մի և նոյն նշանակութիւն ունեցող բառեր, մենք լեզուին աւելի արժանաւորութիւն ենք տալիս. Նորա մէջ որ պատուելի օրիորդը մի տեղ գործ է ածում հանաք—միւս տեղ՝ կատակ, մի տեղ՝ առնել—միւս տեղ՝ գնել, պ. Նազարեանցը մեծ պակասութիւն է տեսնում. Ի սէր Աստուծոյ, պ. Նազարեանց, մտածեցէք փոքր ինչ ձեր գրածի վրա. ինչ կը վերաբերի նորա և նրա, վրայ և վերայ բառերի չփոթելուն, իրաւացի նկատողութիւն է, որ հարկաւոր է պահպանել միակերպութիւն և եթէ պ. Նազարեանցը իրան նեղութիւն տայ և թերթէ «Թովմաս եղբօր տնակը», նա կը նկատէ, որ այդ չփոթութիւնը միայն առաջին 8 երեսների մէջ, այսինքն առաջի տպագրական շարուածքի մէջ է և հետևեալ երեսներում միայն հինգ թէ վեց անգամ կրկնվում է նրանց փոխանակ նորանց, այն ինչ նորանց, վերայ և այլն հարիւրներով են պատահում. Չը բացատրենք արդեօք այդ նորանով, որ առաջին 8 երեսների մէջ մտել է այդ չփոթութիւնը սրբագրողի շնորհիւ, որը երևի, կամեցել է մտցնել իր ուղղագրութիւնը և «Թովմաս եղբօր տնակ»-ի մէջ, այլապէս և մնացած 72 երեսների մէջ մի և նոյն չփոթութիւն կը լինէր. Ուրեմն, պ. Նազարեանց, այդ չփոթութիւնը, ինչպէս դուք գրում էք, գրքի մէկ ծայրից մինչև միւս ծայրը չէ.

4) Պ. Նազարեանցը, վերջացնելով իր յօդուածը, նկատում է, որ ամբողջ թարգմանութիւնը լի է տառական, կէտադրական և առոգանական սխալներով. Առանց փաստերի խօսել ի հարկէ շատ հեշտ է, կամ թէ ասածը՝ այսպիսի օրինակներով հաստատել. չէ կարելի ասել. «Հասկանում ես ինձ», այլ պ. Նազարեանցի կարծիքով անշուշտ հարկաւոր է ասել. «Հասկանում ես իմ ասածը», ապա թէ ոչ հայերէն խօսած չես լինի. կամ չէ կարելի ասել. «Թո՛ղ օրհնէ քեզ Աստուած...» այլ հարկն էր ասել. «Աստուած օրհնէ քեզ...» և այլն այսպիսի դատողութիւնների և օրինակների ամբողջ մի շարք. Ողորմելի քննիչ.... Պ. Նազարեանցը կէտադրական կանոնների վրա է խօսում, բայց ինքը կարծում է, որ—«Աղջիկը հօր հետ, կանգնած շոգենաւի մէջ, նայում էին...» նախադասութիւնից հասկացվում է այն, որ ոչ թէ աղջիկը և հայրը կանգնած էին շոգենաւի մէջ, այլ շոգենաւն էր կանգնած. Այդ, պ. Նազարեանց, այդպէս կարելի էր կարծել միայն այն ժամանակ, երբ այդ նախադասութեան մէջ ստորակէտներ չը լինէին, իսկ երբ «հօր հետ»-ից յետոյ և «մէջ»-ից յետոյ ստորակէտներ կան, այդպէս չէ կարելի հասկանալ.

5) Վերջապէս, պ. Նազարեանց, դուք գիտէք՝ քաղաքավարութիւն ասած բանը ինչ է. Վերջին միրգ ծախող (կինտօ) չի թողյ տայ իրան դիմել որ և իցէ հասակաւոր օրիորդին և ասել, որ նա մի մանուկի չափ հասկացողութիւն չունի. Իսկ դուք, որ ձեզ մի լրագրի մշտական աշխատակից էք համարում, բանաստեղծների կարգի մէջ էք դասում, թոյլ էք տալի ձեզ հետևեալը*) «Մեր յարգելի օրիորդը գիրք է թարգմանում և նուիրում է հայ մանուկներին. բայց նոցա չափ ես չի կամենում հասկացող երևալ, որովհետև նոքա բաւական լաւ են հասկանում, թէ ինչպէս պէտք է խօսել մի գործողութեան մասին, որի կատարելն արգելվում է. Այդպէս տեհ մեր թարգմանչուհին ասում է. «Մի ցաւացրու, մի մեռիր, մի վրդովվիք, մի անուանէք».... փոխանակ ասելու. «մի ցաւացնիլ, մի մեռնիլ, մի վրդովվիլ, մի՛ք անուանիլ»...*)

Գիտացէք այսուհետև, պ. Նազարեանց, որ դորան անուանում են անքաղաքավարութիւն—բարոյական տգիտութիւն... աւելի ասելիք չունեմ դորա մասին.

Վերջացնելով յօդուածս մի նկատողութիւն ևս ունեմ անելու պ. Նազարեանցին, որին հազիւ թէ միւս անգամ կը դիմեմ, վախենալով, որ կարող եմ նորանից փողոցային յիշոցներ ևս լսել. Մի մարդուց որ ընդունակ է մի օրիորդին առանց որ և իցէ պատճառի վիրաւորել, կարելի է ամեն բան սպասել...

Դուք, պ. Նազարեանց, ձեր յօդուածի սկզբում մի արհամարհական կերպիւ ասում էք. «Թովմաս եղբօր տնակը Թիֆլիսի ընկերութեան չորրորդ գործն է. Միայն ոչ ներկայ ընկերութեան, այլ նորա նոր սկսված ու տակաւին չը կազմակերպված ժամանակուայ՝ ընկերութեան անուն կրող մի երկու անձանց աշխատանքների արդիւնքն է. Ուստի այս թարգմանութիւնից, ինչպէս և իւր նախորդներից՝ շատ սպասելիք ու պահանջելիք չունենք». Նախ և առաջ, պ. Նազարեանց, անցեալ տարի կազմվեցաւ մի փոքրիկ խումբ ոչ թէ մի երկու անձից, այլ 4—5-ից և այդ խումբը երբեք չէ կրել «Թիֆլիսի ընկերութեան և այլն" անունը. „Թովմաս եղբօր տնակը", պ. Նազարեանց, այո, այդ խմբի աշխատանքների արդիւնքն է, բայց այն էլ իմացէք, որ այդ աշխատանքը ներկայ ընկերութեան խմբագրական մասնաժողովը ընդունել էր իբրև համապատասխան այն պահանջներին, որին դա պէտք է ծառայէ. հակառակ դէպքում այդ աշխատութիւնը չէր կրի կառավարութիւնից հաստատած „Ընկերութեան" անունը. Ես համոզված եմ, որ եթէ „Մեղուի" խմբագրութիւնը ուշադրութիւն դարձնէր ձեր վերոյիշեալ խօսքերի վրա, հազիւ թէ նա կարող էր տեղ տալ նոցա իր լրագրում, վասն զի, որքան յիշում եմ, „Մեղուն" անցեալ տարի այդ խմբի աշխատանքները չափազանց գովեց, ուրեմն այս տարի մի և նոյն „Մեղուն" ձեր յօդուածի միջնորդութեամբ չէր կարող ասել. „ուստի այս թարգմանութիւնից, ինչպէս և իւր նախորդներից՝ շատ սպասելիք և պահանջելիք չունենք."

Ինչ արած, պ. Նազարեանցը կարողացաւ „Մեղուի" № 39 մէջ տպած յօդուածի նման մի քանի յօդուածներ գրել և անեկդօտներ տպագրել, իսկ մի փոքրիկ խումբը (դէպի որը կարծեմ, պ. Նազարեանց, կարելի էր վերաբերվել և առանց արհամարհանքի) կարողացաւ մի քանի, իր կարծիքով, լաւ մանկական գրքեր ի լոյս ընծայել, նորան յաջողվեց կազմել այժմեան մեծ անուն կրող „Թիֆլիսի ընկերութիւնը." Ով աւելի է տուած, նորանից աւելի կը պահանջվի, միայն ես իմ կողմից ամենևին գոհ կը լինեմ, եթէ կառավարութիւնից հաստատված և կազմակերպուած „Ընկերութիւնը" կը շարունակէ ի լոյս ընծայել մանկական գրքեր նոյն իսկ ուղղութեամբ և նոյն տեսակ. իսկ օրիորդ Տէր-Մարկոսեանին կը ցանկամ շարունակել իր սկսուած գեղեցիկ և համակրելի գործը՝ մանկական գրքերի թարգմանութիւնը և ուշադրութիւն չը դարձնել ամեն մի տգէտ քննիչի վրա.

Գաբ. Միրզոյեան

*) Դիմել այդպէս թէ օրիորդին և թէ աղամարդիկներին—մի և նոյն անքաղաքավարութիւն է. Աւելացնում եմ այս խօսքերը, վախենալով, որ դուք չը կարծէք թէ ձեզ դամակի կավալերութեան դասեր եմ տալիս.

*) Ի հարկէ պ. Ստ. Պալասանեանն էլ ոչ երևակայելի չափ է հասկանում, ոչ էլ Նազարեանցի չափ հայերէն լեզու գիտէ, որովհետև նա իր հայերէն լեզուի քերականութեան մէջ «մի վրդովվիք», «մի անուանէք» և այլն ձև է ընդունել.